

2009:41

Gamlegård, Dagstorp 5:2

-renovering av stallängans södra vägg

Antikvarisk kontroll, 2009

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2009:41

Gamlegård Dagstorp 5:2

-renovering av stallängans södra vägg

Antikvarisk kontroll, 2009
Dagstorps socken
Kävlinge kommun
Skåne län

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

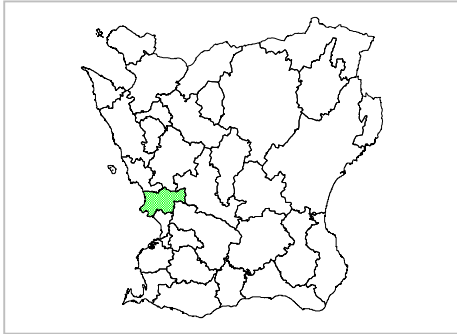
© 2009 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2009:41
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Författaren
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Gamlegård Dagstorp 5:2

Innehåll

Inledning	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Gamlegårds betydelse för Dagstorps by	7
Utförda åtgärder	7
Borttagning av masonit och befintlig läkt	7
Uppsättande av kläselbräder och ny läkt	8
Målning med äkta Falu Rödfärg	8
Återmontering av fönster samt uppsättande av vattenbräder	8
Återstående åtgärder	9
Kittning och målning av fönstren	9
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	9
Iakttagelser under restaureringen	10
Avvikelser från handlingarna	10
Källor	11
Tryckta källor	11
Informanter	11
Hemsidor	11

Gamlegård Dagstorp 5:2 ligger i Kävlinge kommun.

Gamlegård Dagstorp 5:2 ligger omkring 5 km nordväst om Kävlinge.

Ställängans södra fasad före renovering.

Stensatt innergård flankerad av mangårdsbyggnad och ekonomibyggnader.

Inledning

Den antikvariska kontrollen av åtgärderna på Gamlegård är utförd av Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län. Arbetet har genomförts under maj månad 2009. Dokumentation består av foton, minnesanteckningar från byggmöten och iakttagelser på plats. Den antikvariska kontrollen har gjorts av byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Åtgärderna omfattar borttagande av befintlig läkt och masonit på större delen av ställängans södra vägg. Därefter har ströläkt, kläselbräder och läkt satts upp. Slutligen har panelen strukits med äkta Falu Rödfärg.

Administrativa uppgifter

Objekt	Gamlegård, Dagstorp5:2
Socken	Dagstorp, 1208
Kommun	Kävlinge
Länsstyrelsens beslut	434-19340-08
Regionmuseets dnr	L12.20-483-08
Byggherre/beställare	Jan Linell
Entreprenör	Matts Olsheds Bygg AB
Antikvarisk kontrollant	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom byggnadsantikvarie Helene Stalin Åkesson
Andel bidrag	högst 90 % av de kulturhistoriskt motiverade överkostnaderna
Bidrag till antikvarisk överkostnad	28 800 kronor exklusive moms
Byggnadstid	2009-05-15 – 2009-05-28
Slutbesiktning	2009-05-28

Ställängans östra gavel.

Mangårdsbyggnadens västra långsida samt södra gavel.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Gamlegård är ett resultat av åtskilliga om- och tillbyggnader under den tid när jordbruket ännu var aktivt. De fyra byggnaderna ligger kring en innergård med kullersten. Gamlegård blev aldrig påverkad av enskiftet 1804, utan ligger kvar på ursprunglig plats. I arkiv finns handlingar om gården som sträcker sig tillbaka till 1600-talet. Nuvarande byggnader är dock av yngre datum. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1796 medan ekonomibyggnaderna uppfördes i början av 1800-talet. Fram till 1876 låg ekonomibyggnaderna liksom gårdsplanen öster om mangårdsbyggnaden, där nuvarande trädgården är anlagd.

Under 1970-talet uppmärksammades gårdens kulturhistoriska värden och en genomgripande restaurering genomfördes. Taken fick under denna period ny stråttäckning, företrädesvis av vass. Med anledning av gårdens ålderdomliga och välbevarade karaktär blev Gamlegård byggnadsminnesförklarad år 1974. Då bodde ännu den ursprungliga ägarfamiljen kvar på gården. Vid sekelskiftet 2000 såldes gården och de nya ägarna påbörjade arbetet med att fortsatt restaurera gården.

Ställängans masonitbeklädda södervägg med sprickbildning, hål och lös läkt. Rödfärgsstänke på gråstenssockeln har tillkommit före aktuella åtgärder.

Gamlegårds betydelse för Dagstorps by

Gamlegård ligger placerad i en kil mellan två färdvägar genom Dagstorps by. Gårdens alla byggnader ligger väl synliga, vilket gör att Gamlegård till en viktig del av byns samlade kulturmiljö. Boende i byn har vid flera tillfällen kontaktat ägarna med uppgifter om och föremål med anknytning till gårdens historia. De nuvarande ägarna har bland annat fått en så kallad gåramålning föreställande Gamlegård. Personen som lämnade gåvan ansåg att den borde finnas på gården.

Utförda åtgärder

Borttagning av masonit och befintlig läkt

Förmodligen har befintlig masonit och läkt på ställängans södra vägg satts upp under 1960- eller 1970-talen. Att rödfärga masonit och med hjälp av läkt ge den karaktär av en traditionell locklistpanel är förhållandevis vanligt på ekonomibyggnader under denna period. Till skillnad från träpanel är masonit svår att renovera när sprickor uppstår. Därtill är masonit ett material som historiskt inte har använts på dessa byggnader. Det användes endast under en kort period och då som ett billigt alternativ till kläselbräder.

Stallängans södra fasad före renovering.

Stallängans fasad med nyuppsatta kläselbräder.

Mot bakgrund av masonitens skadebild beslutades det att den skulle ersättas med kläselbräder och läkt. Åtgärderna omfattar större delen av stallängans södra vägg. Den del som undantas är dold bakom befintlig överbyggnad för vedupplag.

Uppsättande av kläselbräder och ny läkt

För att kunna montera kläselbräderna har ströläkt satts upp och förankrats i korsvirket. Kläselbräderna har därefter spikats fast i ströläkten och slutligen har läkt monterats. Till kläselbräderna har använts 22 x 170 mm. Läkten är 19 x 50 mm.

Målning med äkta Falu Rödfärg

En viktig del i åtgärderna är fasadens färgskikt. Här har man använt slamfärg, i form av äkta Falu rödfärg ljus. Ytan blir sidenmatt och färgskiktet 'smiter' om man stryker med handen på det. Äkta Falu Rödfärg är baserat Falu rödfärgspigment och har vetemjölsklister förstärkt med linolja som bindemedel..

Återmontering av fönster samt uppsättande av vattenbräder

Fönstren på stallängans södervägg är förmodligen samtida med den masonit som nu har plockats ner. Sannolikt utgjordes väggen från början av korsvirke och hur fönstren då såg ut är osäkert. I samband med att masoniten togs ner fick fönstren lyftas ut. Då blev det uppenbart att enluftsfönstren endast varit inskjutna i väggen och därför var godtyckligt förankrade. Båda fönstren har saknat vattenbräder (vattbräder) och vätan har därmed runnit in i väggen. Trots detta är fönstren i förhållandevis god kondition. De behöver dock kittas om och målas.

Vid återmonteringen av fönstren, sköts de innanför panelen och förankrades där, vilket förhindrar att de faller ut. För att undvika fuktangrepp i anslutning till fönstren har vattenbräder monterats nertill.

Kläselbrädernas förankring i befintlig väggkonstruktion. Stallfönster som tillfälligt fick lyftas ut.

Återstående åtgärder

Länsstyrelsens beslut om bidrag till vårdåtgärder på Gamlegård omfattar borttagande av masonit och läkt liksom uppsättande av kläselbräder och ny läkt. I det arbetet ingår inte kittning och målning av fönstren. Det svarar byggherren själv för.

Kittning och målning av fönstren

Befintligt kitt bör avlägsnas varsamt, på falsen stryks ett tunt skikt med kokt linolja. Låt det dra in i träet någon dag och kitta därefter fönstren med linoljekitt. Eftersom slamfärg har svårt att fästa på släta eller alltför feta ytor, kan inblandning ytterligare kokt linolja i färgen vara värt att pröva för målning av kitt och snickerier med fin yta. Skulle den linoljeförstärkta slamfärgen inte fungera kan äkta linoljefärg med rödfärgspigment vara ett alternativ.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena med ställängans södra vägg har utförts med god hantverkskunskap och i dialog med antikvarisk kontrollant. Vid spörsmål avseende tekniska lösningar, har entreprenören kontaktat antikvarisk kontrollant. Vid samtliga byggmöten har även byggherren deltagit.

Ställängans västra gavel och södra vägg efter åtgärder.

Nyttillverkad vattenbräda till befintligt stallfönster.

lakttagelser under restaureringen

Aktuella arbeten på Gamlegård i Dagstorp visar vad en förhållandevis liten insats i den yttre kulturmiljön kan betyda för upplevelsen av en kulturmiljö. I samband med arbetet blev det också uppenbart vilka mervärden som kan skapas tack vare en levande dialog, i det här fallet mellan entreprenör, antikvarisk kontrollant och fastighetsägaren. Samtal om val av metoder och material ger en allmänt ökad kunskap inom byggnadsvård.

Avvikelser från handlingarna

I byggherrens ansökan och i beslut nämns inte åtgärder avseende fönstren. Att tillfälligt lyfta ut befintliga fönster när masoniten togs ner var nödvändigt liksom att återmontera dem. Detta gäller även infästningar och uppsättning av vattenbräder, vilka har gjorts diskreta och smälter väl in i väggen som helhet.

Källor

Tryckta källor

Antell, Olof och Jan Lisiński: *Fönster - Historik och råd vid renovering*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, Rapport RAÄ 1988:1.

Bunte, Carin m fl: *Kulturminnesvårdsprogram för Skåne – del Malmöhus län*, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Malmö, 1984.

Hansson, Cecilia och Carin Johansson: *Byggnadsminnen – Malmöhus län*, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Malmö, 1994.

Informanter

Jan Linell, byggherre

Matts Olshed, entreprenör

Hemsidor

<http://www.falurodfarg.com>, 2009-05-18

<http://materialguiden.raa.se/materialguiden>, 2009-05-18

<http://www.ottossonfarg.com/>, 2009-05-29

<http://www.byggfabriken.com/hem.asp>, 2009-05-29

Lund 2009-06-09

Helene Stalin Åkesson

Regionmuseets rapportserie 2009

Kulturmiljö

1. Bröddarps mölla, Västra Ingelstads sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
2. Fjälstorps småskola, - restaurering av uthus, Brunnby sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
3. Gamlegård – fasadrestaurering, Helsingborgs stad, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
4. Hajen 13, Höganäs sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
5. Täckarehuset – restaurering av två jordkällare, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2007
6. Gravarna i Askgården – i skuggan av Flyinge kungsgård, Södra Sandby sn, FU, Helene Wilhelmson, 2002
7. Åter på Hammar 9:21, Nosaby sn, FU, Anders Edring 2009
8. Ruveröds kvarn – rekonstruktion av dämme och kvarnlucka, Riseberga sn, AK, Helene Stalin Åkesson 2008
9. Renovering av balkonger på Tranchellska huset, AK, Mia Jungskär 2008
10. Hovdala slott huvudbyggnaden – dokumentation i samband med fasadrenovering, Brönnestads sn, BAD, Kristina Nilén, 2007
11. Hovdala slott hus D – invändig restaurering av ”Noras fåfånga”, Brönnestads sn, AK & BD, Kristina Nilén, 2007-2008
12. Krageholms mölla – i ny papp, Sövestads sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
13. Skånbergs mölla – renovering av hättan, Gladsax sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
14. Kvihusa 1:2 – åtgärder på tak till ekonomibyggnad, Eljaröd sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2007
15. Boplatser och en grav vid Norreskog, Ivetofta sn, FU, Tony Björk, 2008
16. Dunderbacken. Arkeologisk forskningsundersökning inom ärkebiskopsborgen i Åhus, Johan Dahln, 2008
17. Stångby kyrka, invändig restaurering och mögelsanering, Stångby sn, AK, Petter Jansson 2007-2008
18. Lövestads kyrka, utvändigt renovering, Lövestads sn, AK, Petter Jansson 2008
19. Öja kyrka, utvändigt renovering, Öja sn, AK, Petter Jansson 2008
20. Östra Vemmenhögs kyrka, renovering av tak, Östra Vemmenhögs sn, AK, Petter Jansson 2008
21. Näs kyrka, fasader och tak, Trollenäs sn, AK, Petter Jansson 2008
22. Att flytta en gravsten – Torben Billes gravsten i Lunds domkyrka, Lunds sn, AK, Petter Jansson 2008-2009
23. Cement, järn och berg, Södra Mellby sn, FU/SÖ, Bertil Helgesson 2008
24. Tobaksprojektet 2008, projektrapport, Jimmy Juhlin Alftberg med bidrag av Åsa Jakobsson, 2009
25. Frillestads kyrka – utvändigt renovering, Frillestads sn, AK, Heikki Ranta 2008
26. Norra Rörums kyrka – nyläggning av spåntak, Norra Rörums sn, AK, Heikki Ranta 2008
27. Schaktning vid Bosjö kloster kyrka, Bosjö sn, FU, Jan Kockum 2009
28. Glimmebodagården – omläggning av två takstån, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2008
29. Glimmebodagården – restaurering av fönster och dörrar, Brösarps sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2008
30. Loshults kyrkas orgelfasad, Loshults sn, AK, Lotta Eriksson, 2009
31. Fjärrvärme i Åhus, Åhus sn, FU, Jan Kockum och Catherine Svensson, 2001-2002
32. Yxor och brunnar i Härlöv, Kristianstad, SU, Tony Björk & Helene Wilhelmson, 2008
33. Harlösa kyrka, Relikskrin? & byggnadslämningar, schaktningsövervakning, 2006, Harlösa sn, Johan Dahln
34. Skepparslövs kyrka - absidarbeten, Skepparslöv sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2009
35. Övraby mölla - utbyte av vingor, Övraby socken, AK, Helene Stalin Åkesson, 2009
36. Everöds kyrka - konservering av predikstol, Everöd sn, AK, Lotta Eriksson, 2009
37. Övedskloster - landskapsparken. Kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt 2009, Öveds sn, Kristina Nilén, 2009
38. Heliga Trefaldighetskyrkan – konserveringsarbeten, Kristianstads sn, AK, Lotta Eriksson 2008-2009.
39. Förhistoria och historia i Gualöv - Gualöv 61:113, Gualöv sn, FU, Jan Kockum, 2009
40. Kv. Jörgen Kristoffersen 6, Kristianstad, värdebeskrivning 2009, DK, Emelie Petersson, 2009
41. Gamlegård Dagstorp 5:2 – renovering av stallängans södra vägg, Dagstorps sn, AK, Helene Stalin Åkesson, 2009

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

